

УДК 338.24.330.341.1

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Балджи М.Д., к.г.н., доцент,

Музика В.С.

Одеський державний економічний університет

Статья посвящена проблемам внедрения инноваций на предприятиях пищевой промышленности в Украине. Проанализированы факторы функционирования данных предприятий в новых условиях и уровни их инновационной деятельности. Предложены стратегические направления внедрения инновационной деятельности на предприятиях пищевой промышленности.

Ключевые слова: пищевая промышленность, инновационная деятельность, инвестиционные проекты, инновационная инфраструктура.

The article deals with the problems of adoption of innovations at food industry enterprises of Ukraine. The factors of food industry enterprises functioning and levels of adoption of innovative activity have been analyzed. Strategic directions of adoption of innovative activity at food industry enterprises have been offered.

Key words: food industry, innovative activity, investment projects, innovative infrastructure.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науково-практичними завданнями. Однією з найважливіших галузей України є харчова промисловість, яка виконує важливі завдання соціально-економічної політики, першочерговим з яких виступає підтримка життєдіяльності суспільства. Збереження стабільного позитивного функціонування даної промисловості потребує постійного техніко-технологічного оновлення виробничого процесу, що, у свою чергу, потребує активізації інноваційної діяльності, спрямованої на суттєву модернізацію основних засобів і продукції, розширення асортименту продуктів харчування та вдосконалення їх якості і відповідності міжнародним стандартам. За останні п'ять років у виробництві продукції харчової промисловості простежуються негативні тенденції, про що свідчить зменшення обсягу продукції на 8–10 %, в той час як за обсягом реалізованої продукції вона посідає третє місце, після металургійної та виробництва електроенергії [1], а це підкреслює необхідність виробництва продукції даної галузі як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Наша країна володіє значним ресурсним потенціалом для розвитку харчової промисловості і тривалий час забезпечувала продуктами харчування європейські країни. Завдяки існуючим можливостям виникає потреба у вдосконаленні стратегічних підходів у функціонуванні харчової промисловості, що стає можливим завдяки розробці та впровадженню напрямків інноваційного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років, у яких започатковано розв'язання проблеми. Вивченням питань, пов'язаних із розвитком харчової промисловості, займалися такі вітчизняні вчені, як П.П. Борщевський, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковський, В.Г. Трегобчук та ін., тоді як дослідженням активізації інноваційної діяльності приділяли увагу Л.К. Безчасний, М.С. Данько та В.А. Яковлев, О. Лапко, С.В. Пеструха, О.М. Шубалій. Науковці акцентували увагу на теоретико-методологічних підходах впровадження інновацій в економіку країни чи окремих галузей, в тому числі й у харчовій. Прийняття законодавчих документів і видання спеціальної статистичної інформації [2; 3; 4], стосовно впровадження інноваційної діяльності на підприємствах свідчать про актуальність і необхідність вирішення цих питань.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць і законодавчих документів обумовив окреслення і дослідження важливих на сьогодні домінант. Адже науковці залишають поза увагою необхідність створення стратегій впровадження інноваційного розвитку зазначеної галузі, хоча це дозволить не тільки оновити технічний стан та технологічні процеси, а й сприятиме здійсненню кінцевої мети виробництва – виробленню високоякісної продукції, спроможної конкурувати на світовому ринку.

Формулювання мети статті. Основною метою статті є визначення стратегічних напрямків впровадження інноваційної діяльності на підприємствах харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Харчова промисловість виступає стратегічно важливою галуззю національного господарства країни. Вона є складовою агропромислового комплексу і об'єднує м'ясну, молочну, рибну та харчосмакову. До складу харчової промисловості входять цукрова, олійно-жирова, тютюнова, хлібопекарська та інші підгалузі. За даними Держкомстату України, в

2008 році кількість промислових підприємств із виробництва харчових продуктів становила майже 8 тис., на яких працювало близько 450 тис. осіб [5].

Від функціонування харчової промисловості залежить добробут населення, його здоров'я та життєдіяльність. Удосконалення діяльності даної галузі сприяє досягненню соціально-економічного розвитку в країні. Дієздатність харчової промисловості залежить від багатьох факторів, основними з яких є: інтенсивність та якість роботи сільського господарства, міжгалузеві зв'язки та фінансовий стан підприємств суміжних галузей, недосконалі техніко-технологічна оснащеність. Аналізуючи функціонування і перспективи виробництва зазначеної промисловості, вважаємо за доцільне підкреслити наявність високих врожаїв сільськогосподарських культур останніх років (табл. 1), а до недоліків роботи підприємств первинної переробки продукції віднести сезонність і відсутність технологічно пов'язаних виробництв. Отже, можна з упевненістю стверджувати, що зазначені фактори, які суттєво впливають на діяльність харчової промисловості, в основному залежать від впровадження інноваційних процесів в управлінську та виробничу діяльність.

Таблиця 1

Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц/га [5]

Культури	Роки		
	2000	2005	2008
Зернові	19,4	26,0	34,6
Цукрові буряки	177,0	248,0	356,0
Соняшник	12,2	12,8	15,3
Ріпак	8,4	14,6	X
Соя	10,6	14,5	X
Льон-довгунець	4,2	5,4	X
Картопля	122,0	128,0	139,0
Овочі	112,0	157,0	174,0
Плоди та ягоди	38,4	63,7	64,4
Виноград	51,7	54,9	X

Примітка: X – дані відсутні.

На сучасному етапі економічного розвитку країни основний його стратегічний напрям для промислових підприємств – виробництво інноваційної конкурентоспроможної продукції із застосуванням інноваційних технологій і техніки, що потребує значного обсягу техніко-технологічного відтворення виробничих засобів. Аналіз статистичних даних про підприємства харчової галузі, що займаються інноваційною діяльністю, свідчить про зниження даного показника в останні роки і нестабільність залучення новітніх техніко-технологічних процесів до виробництва (рис. 1). Так, в Україні за період з 2003 по 2006 роки частка підприємств харчової промисловості, які займаються інноваційною діяльністю, зменшилась майже вдвічі, а обсяг реалізованої інноваційної продукції за цей період зріс із 18 784 млн грн до 40 188 млн грн [5].

Рис. 1. Кількість підприємств харчової промисловості, що впроваджують інноваційну діяльність (за даними Держкомстату України)

Активність інноваційної діяльності у харчовій промисловості безпосередньо пов'язана з фінансовим станом підприємств, оскільки на сучасному етапі фінансування інновацій більш як на 78,3 % здійснюється за рахунок власних коштів підприємств, що, з одного боку, зменшує навантаження на бюджет країни, а з другого – зумовлює недостатність фінансів для забезпечення вимог науково-технічного прогресу.

Іншим за значенням фінансовим джерелом інноваційної діяльності підприємств харчової галузі є кредити, хоча їх частка незначна. Кошти держави та інвесторів суттєво не впливають на здійснення інноваційної діяльності підприємствами, а така ситуація не сприяє розвитку підприємств харчової галузі, оскільки власних ресурсів недостатньо для здійснення ефективних інноваційних перетворень (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності у харчовій промисловості України у 2007 році (розраховано за даними [6, с. 98])

Показники	Сума, тис. грн	Частка, %
Всього	1 729 336,7	100
В тому числі за рахунок коштів:		
власних	1 353 806,0	78,3
державного бюджету	2832,4	0,2
вітчизняних інвесторів	554,8	0,03
зарубіжних інвесторів	5137,4	0,3
кредитів	349153,5	20,2
Інших джерел	17852,8	1,0

Існуюча структура фінансування загрожує припиненням інноваційних процесів у харчовій промисловості при погіршенні кон'юнктури ринку, що вже має місце в деяких підгалузях. Адже при кризі підприємства спрямовують свої ресурси на підтримку обсягів виробництва та стабільного фінансового стану, що призводить до скорочення витрат по усіх інших напрямках розвитку, у тому числі й інноваційно-інвестиційному [6, с. 98].

Інноваційна діяльність підприємства харчової галузі є вельми складною, багатогранною проблемою, що охоплює весь комплекс відносин дослідження виробництва і збуту. Велике значення в її реалізації належить і ефективному управлінню процесами на підприємстві. При розробці інноваційної стратегії промислових підприємств має місце розгляд різних чинників, які впливають на її формування та оцінку всієї сукупності зовнішніх і внутрішніх аспектів.

Цілі та пріоритети інноваційної стратегії визначаються виходячи із загальної стратегії підприємства і відображають потреби розв'язання таких проблем: кардинального підвищення якості виготовленої продукції, забезпечення її конкурентоспроможності на вітчизняному і світовому ринках; розробки й широкого впровадження ресурсозберігаючих технологій, передовсім енергозберігаючих; скорочення до максимально можливого рівня витрат ручної праці, поліпшення умов і безпеки праці; здійснення всебічної екологізації виробництва з метою забезпечення належної охорони навколишнього середовища.

Типовий зміст програми інноваційного розвитку підприємства включає [7, с. 75]:

- науково-дослідні і проектно-конструкторські роботи;
- створення, освоєння нових і підвищення якості існуючих видів продукції;
- запровадження прогресивних технологій оновлення виробничих процесів;
- підведення результатів здійснених заходів технічного розвитку.

Загальновідомо, що стратегію матеріалізує детальний, всебічний, комплексний план, який розробляється керівництвом, а реалізується всіма рівнями управління. Виходячи із запропонованих умовиводів, доцільно виділити основні стратегічні напрямки впровадження інноваційного розвитку підприємств:

- формування й обґрунтування пріоритетів і напрямів інноваційного розвитку;
- планування й організацію інноваційних процесів, які забезпечують ефективну взаємодію всіх суб'єктів діяльності;
- формування й оцінювання інноваційного та інтелектуального потенціалів підприємства;
- активізацію інноваційної діяльності з використанням засобів стимулювання інноваційного розвитку;
- вибір та реалізацію інноваційних проектів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Впровадження запропонованих напрямків, спрямованих на впровадження інноваційних процесів на підприємствах харчової промисловості, обумовлює необхідність проведення регуляторних заходів на державному та регіональному рівнях, відсутність яких та фінансування призведе до погіршення якості та попиту на вироблену продукцію і, як наслідок, гальмування виходу на ринки світового масштабу. До того ж, розробка стратегії забезпечує сталий інноваційний розвиток підприємств, сприяє підвищенню його конкурентоспроможності.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших розвідок. У результаті проведеного аналізу факторів функціонування підприємств харчової промисловості та рівнів впровадження інноваційної діяльності вважаємо за доцільне зробити такі висновки:

- інноваційна діяльність у харчовій промисловості України характеризується нестабільністю і потребує впровадження радикальних заходів на державному та регіональному рівнях;
- недостатня збалансованість фінансування інноваційних процесів обумовлює погіршення якості та попиту на вироблену продукцію;
- відсутність державного регулювання інноваційної активності підприємств призведе до відсутності інноваційної інфраструктури, недосконалого інституціонального забезпечення розвитку галузі, недосконалості існуючих умов для міжнародної співпраці.

У цьому зв'язку важливим для країни є розробка і проведення чітко вираженої політики, яка базується на прийнятті та впровадженні стратегічних підходів, спрямованих на реалізацію інноваційних проєктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник України / За ред. О.Г. Осауленка – К.: Консультант, 2007. – 552 с.
2. Закон України "Про інноваційну діяльність" // Урядовий кур'єр. – Серпень 2002. – № 143. – С. 5–16.
3. Концепція науково-технічного і інноваційного розвитку України. Схвалено Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 року № 916-XIV.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2000. – 317 с.
5. www.ukrstat.gov.ua.
6. Поддєрьогін А.М., Корнилюк А.В. Фінансовий стан та інвестиційна привабливість підприємств харчової промисловості України [Текст] / А.М. Поддєрьогін, А.В. Корнилюк // Економіка і регіон. – 2009. – № 1 (20). – С. 94–100.
7. Кравченко В.О. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства [Текст]: навч.-метод. посіб. / В.О. Кравченко. – Одеса: Пальміра, 2008. – 259 с.